

Expertsysteem wijkanalyse

marktverkenning en haalbaarheidsonderzoek

RIBO

Expertsysteem wijkanalyse

marktverkenning en haalbaarheidsonderzoek

DSP
P. van Soomeren
H.J. Korthals Altes
P. van Amersfoort

RIGO
W. Rohde
K. Leidelmeijer
C. van Oosteren

juli 1998



RIGO Research en Advies BV
De Ruyterkade 139
1011 AC Amsterdam
telefoon 020-5221111
telefax 020-6276840
<http://www.rigo.nl>

Inhoud

1 Inleiding	1
2 Marktverkenning: wensen en voorwaarden.....	3
3 Expertstelsysteem "Wijkanalyse"	6
3.1 Doel van het systeem	6
3.2 Inhoud en opzet van het systeem.....	7
3.3 Voorbeelden gebruik: vragen voor de wijkanalyse-cd	10
Bijlage 1: Beschikbare bronnen.....	i
Bijlage 2: Marktverkenning en expertmeeting	xiv
Bijlage 3: Kostenindicatie	xxvi

1 Inleiding

Voorjaar 1997 verleende DGVH opdracht aan Van Dijk, Van Soomeren en Partners en RIGO Research en Advies BV voor het uitwerken van een marktverkenning en een haalbaarheidsstudie voor een analyse-instrument voor wijkontwikkeling. In deze rapportage presenteren wij het resultaat: het voorstel om een cd-rom "Expert-systeem wijkanalyse" te ontwikkelen.

Aanleiding: brede wijkanalyse voor integrale planvorming

De aanleiding om tot een hulpmiddel bij wijkanalyse te komen was een discussiemiddag over leefbaarheid en volkshuisvestingsbeleid in het kader van het Grote Stedenbeleid (GSB) waar zowel RIGO als DSP inleidingen verzorgden. In dat analyse-instrument zou het beste van beide bureaus worden verenigd: de expertise van DSP op het gebied van wijkbeheer, zorg, welzijn en veiligheid en de kennis van RIGO op het terrein van de wijkontwikkeling en volkshuisvesting. Het viel ons op die betreffende discussiemiddag op dat de analyse die vooraf gaat aan een concrete wijkontwikkelingsvisie voor betrokkenen een lastige taak kan zijn. Het is een vak apart dat net als de uitvoering van plannen een eigen expertise vergt. Wat het extra lastig maakt, is dat het om een breed aandachtsterrein gaat, breder dan de traditionele grenzen van de volkshuisvesting en het buurtbeheer.

Constateringen over wijkplannen: analyse overslaan wreekt zich

Wijkbeheer krijgt een langere horizon, wordt wijkontwikkeling. Zowel met het GSB als het Investeringsfonds Stedelijke Vernieuwing (ISV) worden wijkgerichte aanpakplannen gestimuleerd. De ervaring van zowel DSP als RIGO is, dat de analysefase vaak terloops en slordig plaatsvindt. Dat komt:

- door gebrek aan gegevens;
- door het ontbreken van analysevaardigheden;
- door een te grote drang om van start te gaan.

Door gelijk aan oplossingen te beginnen, struikelen veel planprocessen kort na de start. Dat komt omdat de uit te voeren maatregelen geen adequate oplossing blijken in de gegeven situatie. Een andere oorzaak is dat soms na enige tijd blijkt dat er tussen de betrokken partijen (corporaties, gemeente, politie, bewoners en instellingen) geen consensus bestaat over wat eigenlijk 'het probleem' is. Als er al een gedegen analyse is gemaakt, dan is dat meestal geen gezamenlijk exercitie geweest. Daardoor ontstaat onvoldoende draagvlak voor specifieke oplossingsrichtingen. Deze constatering geven aan dat een hulpmiddel bij wijkanalyse twee doelen zou moeten hebben:

- verbetering van de analyse zodat tot betere oplossingen kan worden gekomen;
- stimulering van een gezamenlijke probleemdefinitie om het draagvlak voor de aanpak te vergroten.

Opzet rapportage

In hoofdstuk twee vind u een korte beschrijving van het onderzoektraject en van de marktverkenning. Het eisenpakket en de voorwaarden die aan het te ontwikkelen instrument worden gesteld, worden er geformuleerd.

In het derde hoofdstuk leest u een beschrijving van het product. Het is een voorstel voor de inhoud en opzet van een expert-systeem wijkontwikkeling, gebaseerd op de marktverkenning en haalbaarheidsstudie.

Wie wil weten welke gegevens beschikbaar zijn, leze bijlage 1 (de haalbaarheidsstudie).

In bijlage 2 treft u een verslag aan van de marktverkenning en een expertmeeting, die aan de start van het project hebben gestaan.

Bijlage 3 bevat een indicatie van de kosten van het te ontwikkelen product.

Begeleidingscommissie

Het onderzoek is op stimulerende wijze begeleid door:

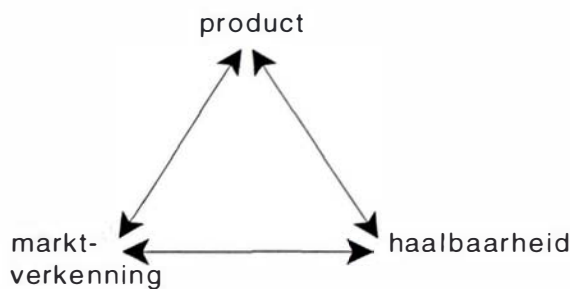
- R. Vos, DGVH, Directie Bestuursdienst
- H. Bergman, DGVH, Directie Bestuursdienst
- W. Relou, DGVH, Directie Bestuursdienst (tot eind 1997)
- P. van der Hoek, DGVH, Directie Bestuursdienst (vanaf 1998)
- F. Vlek, Ministerie van Biza.

Onze contactpersonen in de marktverkenning willen we bedanken voor hun nuttige commentaar. Het hield ons bij de les, die luidde dat analyse weliswaar een vak apart is, maar wel een bijvak.

2 Marktverkenning: wensen en voorwaarden

Het heeft weinig zin een instrument te ontwikkelen dat twee onderzoeksbureaus en DGVH nuttig lijkt, maar waar op lokaal niveau geen behoefte aan bestaat. Er is daarom een marktverkenning gehouden waarbij het idee - en de praktische uitwerking ervan in een product - is getoetst. Dit proces heeft een sterk iteratief karakter

figuur 1 Een iteratief proces



gekregen. Allereerst is in grote lijnen onderzocht aan welk type instrument de betrokken actoren behoefte hebben als het gaat over analyses ten behoeve van wijkontwikkeling. Vervolgens is een eerste 'dummy-versie' van het product ontwikkeld. De bruikbaarheid daarvan is weer onderzocht. Vervolgens zijn op basis van de opmerkingen en suggesties weer bijstellingen aan het product ge-

maakt, waarna de behoefte wederom is getoetst. Uiteindelijk heeft dit geresulteerd in een voorstel waarin de wensen en behoeften van de beoogde doelgroep nagevraagd geheel zijn gehonoreerd. Door het gehele proces van productdefinitie en marktverkenning heen speelt ook nog de vraag of de wensen en het daaruit vloeiende product wel realiseerbaar en/of zinvol zijn. Er is voortdurend nagegaan of de gewenste gegevens beschikbaar zijn, of de technische realisatie mogelijk is en of er geen doublures met andere reeds beschikbare instrumenten als VOIS, WBO en structurele monitoring ontstaan.

Doelgroep: lokale partijen bij wijkontwikkeling

De doelgroep van het instrument wordt gevormd door lokale partijen die betrokken zijn bij de ontwikkeling (en uitvoering) van aanpakstrategieën voor wijken. We denken dan vooral aan gemeenten en daarbinnen zowel aan ambtenaren als bestuurders op de disciplines volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en openbare werken. Tevens ligt het voor de hand om corporaties - vanwege hun directe betrokkenheid bij investeringen in de wijken - tot de doelgroep te rekenen. Tot slot zal het instrument ook dienstverleners, politie en justitie aanspreken, daar deze steeds meer betrokken raken bij wijkgericht werken en aan een analyse-instrument houvast zullen kunnen ontlenu.

Eisenpakket

Uit de marktverkenning is een eisenpakket naar voren gekomen waar het beoogde instrument aan zou moeten voldoen. Hierin zijn de meningen verwerkt van de verschillende representanten van de doelgroep die door middel van interviews en workshops hun wensen en ideeën konden laten blijken. Het instrument dient:

- een houvast te bieden - maar geen keurslijf - over wat waarschijnlijk belangrijke problemen zijn;
- een houvast te bieden - maar geen keurslijf - om informatie te analyseren tot bruikbare kennis;
- sectoroverschrijdende informatie te geven;
- informatie te geven over kengetallen in vergelijkbare wijken (referentie);
- suggesties te doen voor eigen aanvullend onderzoek en analyses;
- suggesties te doen voor de inrichting van het planproces;
- op een zo laag mogelijk schaalniveau relevante informatie te bieden.

Een en ander betekent nadrukkelijk dat het instrument geen blauwdruk dient te geven. In de loop van het project is het daarom ook wel als een 'casco-analyse'-instrument aangeduid. Dat wil zeggen: de grote lijnen worden ermee aangegeven, evenals allerlei nuttige en handige tips. De invulling van de analyses en zeker ook de uitwerking in ontwikkelingsvisies dient door de partijen zelf ter hand te worden genomen. Er is geen behoefte aan pasklare oplossingen maar wel aan ondersteuning in de analyse. Dat betekent dat het instrument moet kunnen worden gebruikt om bijvoorbeeld de volledigheid/overbodigheid van analyses te checken, referentiemateriaal te genereren en suggesties te geven voor verdere analyse. Kortom, een expert-systeem.

Voorwaarden

Naast de eisen en wensen van de beoogde gebruikers is het van groot belang dat het expert-systeem aan een aantal meer algemene voorwaarden voldoet. Daarbij wordt vooral gedacht aan de afstemming met andere momenteel lopende initiatieven binnen en buiten DGVH. Er is veel informatie voorhanden, die ook uitvoerig wordt beschreven in bijlage 1 (beschikbare bronnen). Het is niet de bedoeling dat in het kader van het expert-systeem nieuwe informatie wordt verzameld. Dit betekent dat het expert-systeem:

- moet aansluiten op beschikbare en in ontwikkeling zijnde bestanden en informatiesystemen;
- moet aansluiten op kennis- en informatiebehoefte die ontstaat in relatie tot beleidsinitiatieven door het rijk (GSB, ISV, structurele monitoring) en partners zoals de VNG (kernbeleid Volkshuisvesting, Gemnet);
- gebruiksvriendelijk, betrouwbaar en actueel moet zijn.

Voor wat betreft de aansluiting op reeds beschikbare informatiesystemen is de verhouding tot het Volkshuisvesting Informatie Systeem (VOIS) verreweg het belangrijkste. Veel van de in de volkshuisvesting beschikbare informatie wordt momenteel gebundeld in VOIS. Het systeem biedt de gebruiker relatief eenvoudig de mogelijkheid om analyses uit te voeren en zodoende inzicht te krijgen in een keur aan - in

het systeem themagewijs¹ gerangschikte - gegevens voor de eigen gemeente of regio. Binnenkort wordt aan de informatie binnen VOIS ook informatie uit het nieuwe WBO (1998/'99) toegevoegd. In het bijzonder gemeenten die hebben geparticipeerd in het oversamplingtraject kunnen hier hun voordeel mee doen. Momenteel is de gemeente het laagste analyseniveau in VOIS. VOIS biedt de gebruiker voorts geen inhoudelijke, interactieve ondersteuning over gewenste en/of noodzakelijke analyses, noch worden suggesties gedaan voor eventueel aanvullend onderzoek of analyses. De mogelijkheid om referentiecijfers te genereren is er wel.

Het expert-systeem zoals ons dat voor ogen staat, is niet vergelijkbaar met VOIS. Het is veeleer aanvullend dan vervangend en zou eventueel in de vorm van een 'tweede schil' kunnen worden ingezet. Het expertsysteem zou dan bijvoorbeeld 'over' de informatie in VOIS heen kunnen worden gelegd. Het kan dan gebruik maken van zowel de informatie als de systematiek in VOIS.

Een aandachtspunt bij een eventuele integratie met VOIS blijft het schaalniveau van de analyse. Voor wijkontwikkelingsplannen is het schaalniveau van de gemeente vanzelfsprekend onvoldoende. Wijkgegevens zijn wel voorhanden (zie bijlage 1), maar nog niet geïntegreerd in VOIS. Ook zou eigenlijk meer informatie moeten worden opgenomen dan er nu in zit. Waar VOIS nu informatie bevat uit 'aanpalende' beleidsterreinen, zou dat eerder 'grensoverschrijdend' moeten worden. Met de integratie van het WBO (en het Permanent Onderzoek Leefsituatie, POLS) in VOIS wordt daarmee al wel een stap gezet, omdat dit bestand inzicht biedt in allerlei gegevens over de bevolking en de woonomgeving. Voldoende is het nog niet. Wat nog ontbreekt zijn de meer objectieve gegevens over bijvoorbeeld veiligheid, commerciële en niet-commerciële voorzieningen in de wijk en over scholing en werk.

¹ De thema's in VOIS zijn "Overzichten", "Woningbehoefte", "Subsidies", "Betaalbaarheid", "Leefbaarheid", "Corporaties", "VINEX-afspraken": "Huursector", "Koopsector", "Bevolking", "Voorraad stand", "Voorraad mutaties" en "Algemeen".

3 Expertsysteem “Wijkanalyse”

In dit hoofdstuk worden de specificaties van een expertsysteem voor wijkanalyse uitgewerkt. Hierbij wordt rekening gehouden met de wensen van de potentiële gebruikers en met de haalbaarheid van die wensen.

3.1 Doel van het systeem

Het systeem beoogt bij te dragen aan een verbetering van de analysefase die vooraf gaat aan plannen voor wijkontwikkeling in het kader van het grote stedenbeleid en stedelijke vernieuwing. Die verbetering wordt bereikt door met behulp van suggesties en informatie de analyses zelf gedegener en eenvoudiger te maken en door de nadruk te leggen op de noodzaak van samenwerking tussen betrokkenen in de analysefase.

Van informatie naar kennis

Bij wijkanalyse wil men de feitelijke situatie, de knelpunten en de mogelijkheden van de wijk zo goed mogelijk in kaart brengen. Waar begin je echter mee? Wat hangt met wat samen? Wat is oorzaak en wat gevolg? Je kunt natuurlijk uitgebreid onderzoek doen naar de verhuishwensen van bewoners, de kwaliteit van de gebouwde omgeving, de sociale positie van jongeren en nog een tiental thema's. In veel gevallen bieden de randvoorwaarden van tijd, geld en capaciteit daarvoor echter geen mogelijkheid. Het is daarom zaak om zo goed mogelijk in te zoomen op wat men precies wil weten én om daarbij zoveel mogelijk gebruik te maken van reeds beschikbare gegevens. Voor wat reeds bekend is, hoeft je de wijk niet in. En als je vragen over de wijk wilt stellen, moet je weten wat je precies wilt weten. Anders helpt de uitkomst je weinig verder.

Van groot belang in de analysefase is dat er niet wordt gestreefd naar informatie maar naar kennis. Het expert-systeem kan hierbij helpen door aan te geven over welke informatie men zou moeten beschikken bij een bepaalde vraag en door aan te geven welke interpretatie bepaalde gegevens wel en niet toelaten. Bijvoorbeeld door te verwijzen naar referentiecijfers en gerelateerde problemen en suggesties te geven over bijvoorbeeld oorzaak-en-gevolgrelaties

Geen blauwdruk

Het expert-systeem wijkanalyse is geen blauwdruk voor hoe gemeenten en andere betrokken partijen een wijkanalyse moeten uitvoeren of voor het beleid dat zij daarop aansluitend zouden moeten volgen. Het is ook geen handleiding met strategieën voor de aanpak van de wijk. Het is niet meer of minder dan een hulpmiddel bij de analyse van de situatie en ontwikkelingen in de wijk met als doel te komen tot een onderbouwde aanpakstrategie voor wijkontwikkeling. Het expert-systeem moet helpen het juiste evenwicht aan te brengen tussen in het wilde weg verzamelen van alle data die beschikbaar zijn over een wijk en een theoretisch goed doordachte

analyse die in de onderzoekspraktijk direct op uitvoeringsproblemen stuit. Het gaat om operationaliseren van thema's als veiligheid, werk, bevolking, wonen, op zo'n manier dat een efficiënte én kwalitatief hoogstaande analyse mogelijk is die uiteindelijk resulteert in een goed onderbouwd plan met voldoende draagvlak bij betrokkenen.

3.2 Inhoud en opzet van het systeem

Vorm

Uit de eisen die aan het systeem worden gesteld blijkt een sterke behoefte aan interactie tussen gebruiker en systeem, aan flexibiliteit, maar ook aan een grote hoeveelheid parate gegevens die in het systeem moeten worden geïntegreerd. Een papieren oplossing ligt daarom niet voor de hand. Interactie en flexibiliteit, maar vooral ook de ontsluiting van een grote hoeveelheid gegevens kan het best worden gerealiseerd door het systeem in een IT-vorm te ontwikkelen. De cd-rom ligt daarbij als medium het meest voor de hand. Voor het gebruiksgemak is het noodzakelijk dat dit een Windows-toepassing wordt. Alleen dan kan een systeem worden ontwikkeld waarmee iedere gebruiker, ongeacht computervaardigheden, uit de voeten kan.

Hoe integraal?

De wijkanalyse-cd kan - gezien de beschikbare gegevens (zie bijlage 1) - helpen bij het analyseren en het interpreteren van gegevens op de volgende hoofdthema's:

- bevolking (inkomen, samenstelling huishoudens, etniciteit, leeftijd, etc.);
- woningvoorraad (standgegevens huur en koop, woningtype, mutaties, etc.);
- woonwensen en woningbehoefte;
- commerciële voorzieningen;
- niet-commerciële voorzieningen;
- veiligheid;
- scholing en werk.

Kortom: een brede dekking van de vraagstukken die spelen bij stedelijke vernieuwing en het grote-stedenbeleid. Gebruikers kunnen aan de in het systeem reeds opgenomen algemeen beschikbare informatie ook gegevens uit eigen onderzoek toevoegen om zodoende de dekking nog te vergroten.

Modulaire opbouw

De wijkanalyse-cd is opgebouwd uit verschillende modules die kunnen worden ondergebracht in drie hoofdgroepen: algemene voorbereiding, gegevens en analyse.

Modules in het expertsysteem wijkanalyse

algemene voorbereiding:

- ⇒ aanwijzingen voor wijkanalyse;
- ⇒ samenhang tussen thema's;
- ⇒ operationaliseren van thema's in variabelen.

gegevens:

- ⇒ beschikbaarheid van variabelen binnen het systeem;
- ⇒ aanwijzingen voor data bij lokale partijen;
- ⇒ data over concrete wijken;
- ⇒ trends over de jaren;
- ⇒ data over gemeenten en wijktypen (kengetallen, referenties).

analyse:

- ⇒ tips en nuttige verwijzingen;
- ⇒ suggesties voor onderzoek in eigen beheer;
- ⇒ suggesties voor het interpreteren van samenhangen tussen variabelen;
- ⇒ suggesties voor het interpreteren van samenhangen tussen thema's.

De modules kunnen afzonderlijk worden 'bijgehouden' om de actualiteit van zowel de gegevens als van de suggesties en aanwijzingen te waarborgen.

Ingangen van het expert-systeem

Het is belangrijk dat een expert-systeem op verschillende manieren benaderbaar is. Dat wil zeggen, de gebruiker moet er eenvoudig met verschillende typen vragen bij terecht kunnen. Bijvoorbeeld:

- * via een thema (hoe meet ik dat?)
- * via een variabele (hoe hoog is die waarde bij ons?)
- * via de postcode (wat speelt hier?)
- * via de database (wat is er beschikbaar?)

De modules en de ingangen zijn in de vormgeving geen afgescheiden blokken. Integendeel. Met 'hyperlinks' kan steeds naar informatie uit de andere modules worden doorgelinkt. Voor de gebruiker betekent dit vooral een grote mate van keuzevrijheid, maar met een duidelijk overzicht van wat de mogelijkheden zijn.

Wijken in cijfers - alles op een rij

Er is in Nederland een schat aan informatie aanwezig over tal van onderwerpen die relevant zijn voor de situatie in de wijk. Het betreft bijvoorbeeld: huishoudenssamenstelling, inkomensniveau, aandeel gerenoveerde woningen, afstand tot NS-station en snelwegen, aantal basisscholen en voortgezet onderwijs, met leerlingaantallen, soort werkgelegenheid, aanwezigheid van groenvoorzieningen, winkels en tandartspraktijken, aantallen autodiefstallen en woninginbraken. Met deze gegevens kan men direct een eerste beeld van de feitelijke situatie in de wijk verkrijgen. Het aggregatieniveau dat daarvoor het meest geschikt is, is het viercijferige postcodeniveau. Dit betekent een aanzienlijke detaillering ten opzichte van bijvoorbeeld het huidige VOIS-systeem.

Het is denkbaar dat gebruikers hun informatie op een nog lager schaalniveau willen hebben. In dat geval zullen zij zelf de wijk in moeten. Het expert-systeem zal aangeven hoe een dergelijke exercitie in z'n werk gaat. Wanneer men juist in een groter gebied is geïnteresseerd kunnen wijken worden samengevoegd. Dat is een optie die ook binnen VOIS (maar dan voor gemeenten) reeds beschikbaar is.

Referentiecijfers als houvast

Wie weet hoe de zaken er in zijn of haar wijk voorstaan, moet zich daar vervolgens nog een oordeel over vormen. Wanneer is er nu sprake van veel doorstroming? Is dit werkloosheidscijfer hoog of valt het wel mee, gegeven de goedkope huurwoningen in de wijk? Door middel van het bieden van referentiekaders kan de wijkanalyse-cd helpen de zaken in perspectief te zetten. De referentiecijfers worden op verschillende niveaus aangeboden: per wijktype (bijvoorbeeld aanwezigheid van openbaar vervoer in naoorlogse portiekwijken) en per gemeente (bijvoorbeeld aandeel huur/koopwoningen in Arnhem). Ook kan de gebruiker zelf een gebied selecteren (bijvoorbeeld een deel van de gemeente dat uit meerdere wijken bestaat) dat hij/zij als referentie wil gebruiken.

Analyse: De vertaalslag van informatievraag naar kennis

Er is geen beste manier om een wijkanalyse te doen. Hoe dat moet worden aangepakt, hangt altijd af van de specifieke vragen en de lokale context. Maar we kunnen wel aangeven hoe de analyse van een bepaald aspect op een professionele wijze gedaan kan worden. Als een gebruiker van een bepaald aspect van de wijk meer wil weten, zal de cd aangeven hoe dit aspect concreet kan worden onderzocht. Welke variabelen zijn relevant voor een gedegen antwoord op de vraag hoe het zit met de sociaal-economische positie van de wijk? En hoe kunnen er gegevens verzameld worden over deze variabelen, welke databestanden en indelingen zijn van belang? En welke data zijn reeds gegeven met de wijkanalyse-cd?

Tips en trucs

Wijkanalyse is niet iets van vandaag of gisteren. Er bestaat al heel wat ervaring met onderzoek naar verschillende aspecten van de leefsituatie in woonwijken. Om niet steeds in elke gemeente het wiel opnieuw uit te vinden, kan men gebruik maken van de tips en suggesties die verscholen zitten in de wijkanalyse-cd. Verscholen -

want we willen ze niet opdringen aan wie al de nodige expertise heeft opgebouwd - maar eenvoudig op te vragen door middel van het aanklikken van een icoontje. *'Wil je meer weten over scholing, kijk dan ook eens naar leeftijdsopbouw en aandeel allochtonen.'* *'Zijn de gegevens over de laagste inkomens niet beschikbaar voor uw wijk, vraag dan ter indicatie bij de corporaties naar het aantal aanvragen voor huur-subsidie.'*

Aanvullende voorwaarden t.b.v. de opzet

Om de wijkanalyse-cd daadwerkelijk een succes te laten worden in de praktijk van de wijkanalyse, zal het instrument op de volgende aspecten zeer goed moet scoren:

- *Gebruiksvriendelijkheid.* De cd moet zelf de weg wijzen voor het gebruik van de cd. De enige handeling die daarbuiten gedaan moet worden is opstarten: *wijk-analyse.exe*. Vervolgens zal de gebruiker steeds keuzeschermen te zien krijgen waarmee door de informatie van de cd genavigeerd kan worden. Een knoppenbalk en hyperlinks - vergelijkbaar met de beste internetpagina's - vergemakkelijken dit.

Als de gewenste informatie gevonden is, moet ook de manier om deze verder te presenteren en te benutten optimaal aansluiten bij de gebruikerswensen. Dat betekent dat er verschillende mogelijkheden voor output zijn: van een kant-en-klare grafiek afdrukken tot het exporteren van de cijfers naar een rekenprogramma om verder zelf te analyseren.

- *Betrouwbaarheid.* De gepresenteerde data moeten een betrouwbaar beeld opleveren van de wijk. Waar mogelijk wordt op een klein schaalniveau gewerkt (de viercijferige postcodegebieden), maar hierbij mogen geen concessies aan de betrouwbaarheid worden gedaan. De gebruiker moet daarom ook de bron van de gegevens na kunnen gaan.
- *Actualiteit.* De databestanden die de basis vormen van de cijfers van de wijk-analyse-cd, worden regelmatig voorzien van nieuwe gegevens. De cd-rom zal daar natuurlijk gelijke tred mee houden. Dat zal in de praktijk waarschijnlijk elk jaar een nieuwe update betekenen.

3.3 Voorbeelden gebruik: vragen voor de wijkanalyse-cd

Medewerkers van gemeenten, corporaties en andere organisaties raadplegen de wijkanalyse-cd als ze bijvoorbeeld met de volgende vragen zitten.

- *"Ik heb gegevens verzameld over de volkshuisvesting in de Westerparkwijk, maar er moet ook iets uitgezocht worden over werk en scholing, hoe krijg ik daar vat op?"*

Antwoord:

De gebruiker start bij het thema 'Werk.' Daar wordt ze doorverwezen naar hoe dit te operationaliseren valt en welke variabelen relevant zijn. Een aantal cijfers

over deze specifieke wijk is op viercijferig postcodeniveau direct op te vragen: gegevens over uitkeringen, inkomens en opleidingsniveau, over de hoeveelheid en soort werkgelegenheid in de wijk en over aanwezige scholen en leerlingaantallen. Door de postcode van de Westerparkwijk in te voeren en te selecteren welke variabelen men wil bekijken rollen binnen een mum van tijd de relevante cijfers uit de computer. Een eerste analyse leert dat er weliswaar weinig werkgelegenheid in de wijk zelf is, maar dat het aandeel uitkeringen niet al te hoog lijkt te zijn en dat veel bewoners een afgeronde beroepsopleiding hebben. Om te bepalen hoe dit zich verhoudt tot andere wijken, vraagt de gebruiker dezelfde gegevens op voor het wijktype waarin deze wijk valt: de vooroorlogse ring '20-'40. Het blijkt dat de Westerparkwijk in de meeste opzichten overeenstemt met het wijktype. Alleen het aantal basisscholen is opvallend laag. Zou dat er soms aan bijdragen dat veel mensen met jonge kinderen vertrekken?

- *"De woningcorporatie meldt dat er in de wijk zoveel verhuisd wordt. Is dat nu een teken dat er iets aan de hand is in deze wijk of niet?"*

Antwoord:

De gebruiker start in het systeem bij de variabele: 'Doorstroming.' Vervolgens geeft het instrument aan dat doorstroomcijfers op zich weinig zeggen, ze moeten met andere variabelen in verband moet worden gebracht: bevolkingsopbouw, inkomensgegevens, woonsatisfactie, niveau van criminaliteit en onveiligheidsbeleving. Zijn hiervoor ook gegevens beschikbaar dan kan de gebruiker deze invullen. Zo niet, dan worden er suggesties gedaan over hoe deze te verzamelen.

- *"Als verhuurmedewerker bij een woningcorporatie krijg ik veel klachten van de bewonerscommissie over inbraken in een hoogbouwcomplex. Vreemd dat het daar juist vandaan komt, het complex ernaast ziet er net zo uit en daar hoor je niks van."*

Antwoord:

Even kijken. Welke meeteenheid moet je gebruiken om het inbraakprobleem te beschrijven? Klik klik. Ah juist, "Aantal inbraken per 100 huishoudens". Klinkt logisch. Moet ik boxinbraken ook meetellen? En pogingen, die niet tot inbraak leiden? Ah mooi. "Pogingen wel, boxen niet". Dan kom ik uit op een inbraakrisico van 3,5% per jaar. Is dat veel of weinig? Even kijken bij het referentietype, de hoogbouwdoorgangswijk. Klik klik. Hé, dat zou ik niet denken: "Gemiddelde hoogbouwdoorgangswijk 1%, landelijk 3%". Dan zit ik dus daar wel hoog. Nu even die uitdraai van de technische dienst bekijken voor dat andere complex. Huh? Het aantal inbraken ligt daar hoger, terwijl de bewonerscommissie daar niet klaagt. Oh gut, we hebben daar helemaal geen commissie, dat is die flat met die hoge doorstroming, daar krijgen we geen mens warm voor commissiewerk.

- *"Een bewonersonderzoek in de Westwijk leert dat twintig procent van de bewoners niet tevreden is met de woonomgeving en overweegt te verhuizen. Is dat*

normaal voor een dergelijke wijk of niet? En is er een relatie met de vergrijzing die steeds duidelijker zichtbaar wordt?"

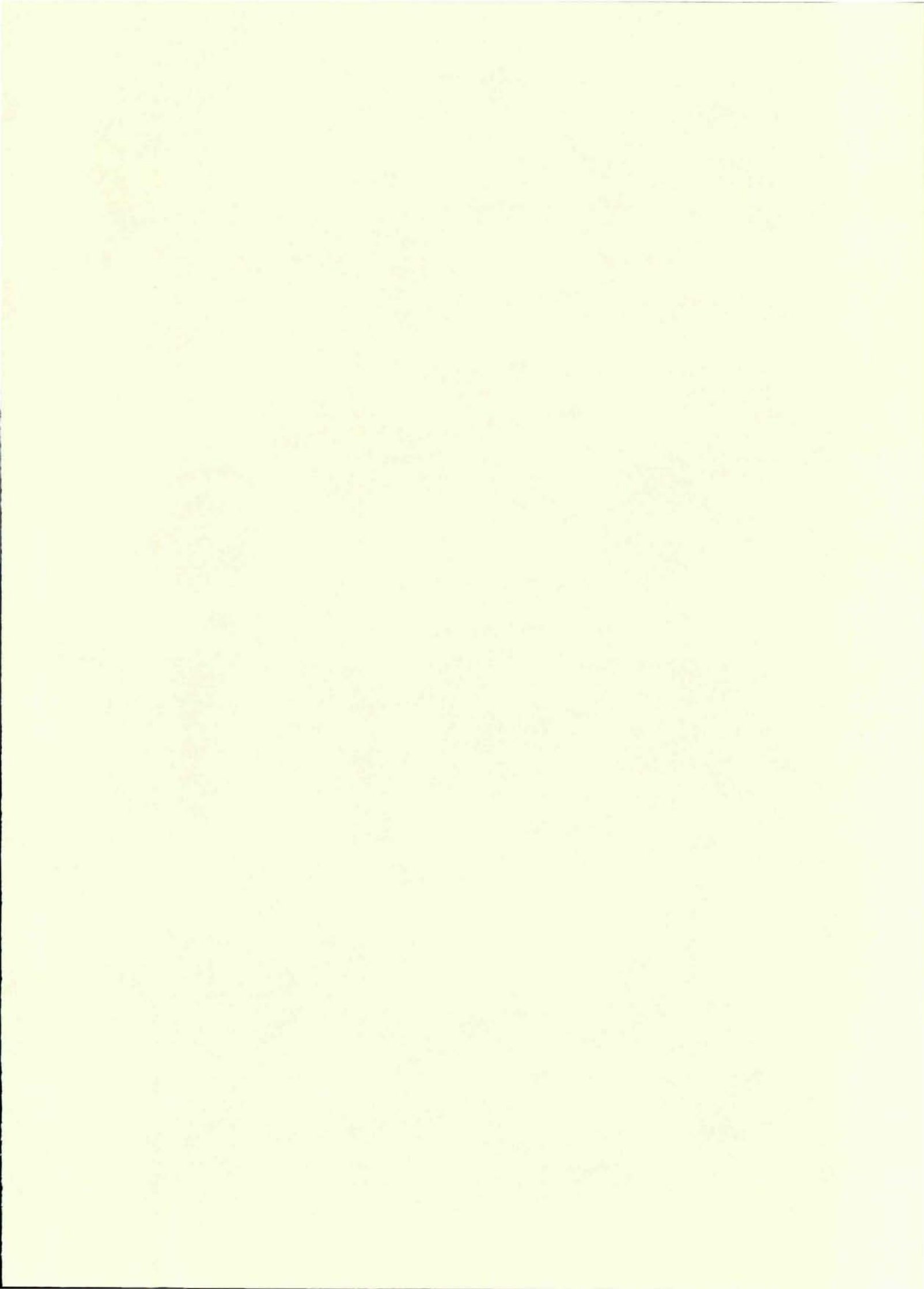
Antwoord:

Door de gegevens over de eigen wijk in te voeren en het wijktype te selecteren kan direct een vergelijkende grafiek worden gepresenteerd. Westwijk blijkt een verschaalde portiekwijk te zijn. In dat wijktype scoort Westwijk niet hoger dan het gemiddelde van dit wijktype. Wel blijkt de vergrijzing sneller te gaan dan elders: een reden om ook eens het voorzieningenniveau in de wijk te onderzoeken (TIP!).

- *"Ik heb de hele wijkanalyse op de rails gezet, en de afdeling statistiek komt straks vast met een flinke hoeveelheid cijfers. Maar hoe haal ik nu de meest relevante gegevens naar boven? En kom ik straks niet tot de ontdekking dat toch een cruciaal gegeven ontbreekt?"*

Antwoord:

De gebruiker selecteert in het systeem de variabelen waarvan hij binnenkort data verwacht. Deze verwijzen naar probleemclusters. Het blijkt dat hiermee het probleemcluster Veiligheid goed gedekt wordt. Maar Wonen komt er wat bekaaid vanaf: wel gegevens over doorstroming en dergelijke, maar niet over de fysieke toestand van de woningen. Een reden tot nader onderzoek? Of is dit voor deze wijk eigenlijk niet zo relevant? Het instrument verwijst naar een aantal wijktypen waarin de fysieke toestand wel relevant is. "Vooroorlogse wijken, oude binnenstad, nee dat is toch niet mijn wijk. Ik denk dat ik dus wel goed zit door dat niet uit te zoeken. Het bespaart tenslotte een behoorlijke hoeveelheid geld. Ondertussen ben ik wel nieuwsgierig onder welke wijktype mijn wijk dan eigenlijk wel valt! Eens even kijken wat de postcode is..."



Bijlage 1 Beschikbare bronnen

Naar aanleiding van de resultaten van de marktverkenning is geïnventariseerd welke bronnen gebruikt kunnen worden voor de beleidsvelden bevolkingssamenstelling, woningvoorraad, criminaliteit, veiligheid, ligging en bereikbaarheid van de wijk, werk, scholen en voorzieningenniveau.

Bronnen

De Woonmilieudatabase

De Woonmilieudatabase (WMD) is opgezet op initiatief van de Rijksplanologische Dienst (RPD) en bestaat uit een verzameling van gegevensbestanden die zijn samengevoegd op basis van de viercijferige postcode. De meest recente database dateert uit 1995. AB Onderzoek verwacht dat in maart of april 1998 een update gereed is. Bij het ministerie denkt men eerder aan voorjaar 1999, omdat dan de nieuwste WBO-gegevens gebruikt kunnen worden. Voor de update zal gebruik gemaakt worden van een aantal nieuwe bestanden, deels ter vervanging (bijvoorbeeld inkomensgegevens uit het Regionaal Inkomensonderzoek van het CBS in plaats van deze gegevens te betrekken van Geomarktprofiel en gegevens van de Kamer van Koophandel over werk in plaats van deze gegevens uit het Landelijk Informatie Systeem Arbeidsplaatsen te halen), deels ter aanvulling (gegevens over voorzieningen). Het verdient aanbeveling gebruik te maken van de gegevens die ten grondslag zullen liggen aan WMD 1998 of 1999. Zolang de update nog niet beschikbaar is, zullen we moeten uitgaan van de versie uit 1995.

De (delen van) bestanden die in de database van 1995 zijn vertegenwoordigd zijn het LokatieBestand Vastgoed van de PTT, de bewonersenquête van Geomarktprofiel (GEO), het Landelijke Informatie Systeem Arbeidsplaatsen van Sociale Zaken, het Distributie-planologisch Informatie Systeem, de Basisregistratie Ruimtelijke Structuren, de registratie werklozen door Sociale Zaken, de registratie Individuele Huursubsidie, het uitwisselingssysteem van de NVM, de registratie verhuizingen van de PTT en nog een aantal gegevens uit uiteenlopende bronnen. Vrijwel alle gegevens zijn gebaseerd op registratiesystemen. Alleen het bestand van Geomarktprofiel is gebaseerd op een steekproef, die zeer groot van omvang is (100 à 200 waarnemingen per viercijferige postcode).

Voor toestemming om gebruik te maken van de relevante deelbestanden van de Woningmilieudatabase is contact opgenomen met de beheerders van de relevante deelbestanden. Voor de WMD 1995 relevante deelbestanden:

- Geomarktprofiel (GMP): opleidingsniveau, woningen naar soort, woninggrootte, gemiddelde huurprijs, gemiddelde koopprijs, afstand tot lager onderwijs en winkels.

GMP houdt regelmatig een zogeheten projectieonderzoek in 6-cijferige postcodegebieden. Dit is een enquête onder bewoners gericht op het meten van het profiel van het postcodegebied voor marketingdoeleinden. Per 6-cijferig postcodegebied

worden twee bewoners geïnterviewd over de straat waarin ze wonen. Er wordt bijvoorbeeld gevraagd: wonen er veel buitenlanders in uw straat; of: wonen er veel mensen met een hoog inkomen in uw straat. Hierdoor wordt inzicht verkregen in subjectieve bewoners-, woning- en buurtkenmerken. Door aggregatie van de uitkomsten naar viercijferig postcodeniveau gaat het om een grote steekproef (100 à 200 waarnemingen per viercijferige postcode). Door de enorme omvang van het onderzoek heeft het bestand geen exacte peildatum. Het bestand is 'bevroren' op eind 1994. Iedere drie jaar wordt een wijk opnieuw ondervraagd. Een aantal meer fysieke kenmerken wordt minder vaak vervangen.

De gemiddelde huur- en koopprijzen zijn niet geïndexeerd. Het zijn schattingen van de prijs ten tijde van de enquête en zij zijn daardoor aan de lage kant. Wat betreft huurprijzen is er bovendien geen zicht op servicekosten of huursubsidie.

GMP is uitsluitend bereid de gevraagde gegevens tegen marktconforme prijzen te leveren, omdat gemeenten ook afnemers van data zijn. De gegevens over afstanden tot scholen en winkels worden niet meer bijgehouden, hiervoor wordt verwezen naar D&P Onderzoek en Advies (zie verderop).

De prijzen zijn afhankelijk van het aantal jaren dat ze worden afgenomen: hoe langer de periode wordt, hoe lager de kosten per jaar. Per variabele moet voor 1 jaar f4.000 worden betaald, voor onbepaalde tijd zou het f6.000 zijn. Geomarktprofiel wil echter niet meteen een contact voor onbepaalde tijd afsluiten. Ze zouden liever eerst een testperiode afspreken, zodat wij er enig zicht op hebben door hoeveel gemeenten en corporaties het instrument wordt gebruikt. Op basis van dit aantal zou dan een definitieve prijs moeten worden bepaald.

- Woningstatistiek: aandeel nieuwbouw en aandeel onttrekkingen, CBS

Niet RIGO maar VROM moet het CBS om toestemming vragen.

- Bodemstatistiek: openlucht recreatieve voorzieningen, CBS

Bronvermelding is voldoende.

- Bereikbaarheid (afstand tot halte OV, NS-station en snelweg) en medische en maatschappelijke voorzieningen, RPD

Geen bezwaar tegen gebruik van gegevens die ten grondslag liggen aan WMD 1995. Voor recentere gegevens over de medische en maatschappelijke voorzieningen contact opnemen met AB Onderzoek, die deze gegevens zelf verzamelt voor de update.

- Scholen: scholen naar soort en aantal leerlingen, OC&W

Deze gegevens worden nu beheerd door het CFI. Het CFI heeft een bestand met per school de naam, het adres (met 6-cijferig postcode) en plaats. Zij willen niet zomaar toestemming geven voor gebruik van gegevens die aan AB-onderzoek zijn geleverd. Ze zullen een offerte opsturen.

- Winkels: DIS, KvK

Sinds 1 januari mag de Kamer van Koophandel (KvK) deze gegevens niet meer aan derden leveren. Zie D&P Onderzoek en Advies.

- Werk: arbeidsplaatsen, LISA

Het Landelijk Informatie Systeem Arbeidsplaatsen (LISA) beoogt een actueel beeld te geven van de werkgelegenheid in Nederland. Hiervoor wordt jaarlijks een integrale enquête gehouden onder bedrijven, waarbij gevraagd wordt naar branche en aantal werkzame personen. De enquête is vrijwillig.

De gegevens die ten grondslag liggen aan de WMD 1995 hebben betrekking op 1990-1991. Het bestuur van LISA vindt dat deze gegevens te gedateerd zijn om te gebruiken in ons analyse-instrument. Er zijn nu gegevens beschikbaar over 1996, en voor de zomer zijn gegevens over 1997 beschikbaar. De kosten bedragen f0,30 excl. BTW per gevulde cel. In totaal zou dit f13.000 excl. BTW worden.

D&P Onderzoek en Advies

Beschikt over een Basisregister Verkooppunten in digitale vorm. Hierin zijn 175.000 verkooppunten in Nederland met een consumentgerichte functie opgenomen (winkels, kapsalons, banken en uitzendbureaus). De gegevens zijn onder andere beschikbaar op postcode-niveau. Dit bestand is een alternatief voor DIS van de Kamer van Koophandel, dat sinds 1995 niet meer wordt geactualiseerd.

D&P kan ook gemiddelde afstanden van woningen tot de dichtstbijzijnde voorzieningen berekenen en de gemiddelde afstand tot de dichtstbijzijnde basisschool. De gezamenlijke kosten bedragen f18.000 + f78 per jaar gebruiksrecht per afnemende organisatie (gemeente of corporatie).

Kerncijfers vierpositie postcodegebieden, 1995

Dit is een bestand van het CBS met geografische, demografische, sociaal-economische kerncijfers en met gegevens over woningen en bedrijven op vierpositie-postcodes en PTT-woonplaatsen voor 1995. De gegevens zijn onder andere afgeleid uit de Structuurtelling Gemeentelijke Basisadministratie (GBA), de Woningtelling en de Woningstatistiek, het Regionaal Inkomensonderzoek (RIO), het Bedrijfsregister van het CBS (ABR) en de Statistiek van de Motorvoertuigen. Van het RIO kunnen we al gebruik maken (zie hieronder).

Een gedeelte van de gegevens is in (afgeronde) percentages uitgedrukt. Dit is niet handig, zeker niet als de gegevens geaggregeerd moeten worden tot wijktypeniveau. Ook de inwoneraantallen zijn afgerond.

De heer Vliege (070-3375688) is inhoudelijk specialist van het bestand. Als er aparte bewerkingen moeten plaatsvinden, moeten we bij hem zijn. De kosten hiervan zijn afhankelijk van de aard en duur van de bewerkingen. Gebruik van de gegevens zoals in het bestand opgenomen kost de aanschafprijs vermeerderd met 30% van de aanschafprijs voor iedere doorlevering.

RIO 1994

RIO staat voor Regionaal Inkomensonderzoek. Dit wordt sinds 1946 door het CBS gedaan, en is voornamelijk gebaseerd op een steekproef onder de gegevens van de belastingdienst. De steekproef in 1994 was gebaseerd op 5,5 miljoen personen.

Sinds 1994 wordt uitgegaan van inkomensgegevens op huishoudenniveau. De gegevens zijn beschikbaar op viercijferig postcodeniveau. AB Onderzoek maakt gebruik van de RIO-gegevens voor het onderzoek Basisanalyse ontwikkelingen op wijkniveau en zal deze gegevens ook gaan gebruiken in de update van de WMD, ter vervanging van de subjectieve inkomensgegevens van GMP. Volgens de projectleider (dhr. Kasperski, 045-5707263) mogen wij deze gegevens ook gebruiken en doorleveren aan gemeenten en corporaties, omdat VROM medefinancier is van het RIO, en het bestand ook al in bezit heeft (de Directie Bestuursinformatie, zij het in een basisvorm).

Medische voorzieningen

De Inspectie van de Gezondheidszorg (IGZ) beschikt over een bestand met daarin beroepsbeoefenaars zoals huisartsen, tandartsen, apotheken, fysiotherapeuten en verloskundigen, maar dit bestand bevat gegevens over het *huisadres* van beroepsbeoefenaars en is om deze reden niet zo geschikt. In verband met herleidbaarheid van gegevens zouden bovendien maar voor enkele beroepsgroepen de gegevens op viercijferig postcodeniveau beschikbaar zijn.

Het Nederlands Instituut voor Onderzoek van de Eerstelijnsgezondheidszorg (Nivel) heeft wel een bestand met werkadressen van huisartsen, verloskundigen, fysiotherapeuten en ergotherapeuten. In verband met privacy-reglementen van de verschillende Nivel-registraties mogen we hier geen gebruik van maken.

De Nederlandse Maatschappij tot Bevordering der Tandheelkunde (NMT) beschikt over een bestand met werkadressen van tandartsen. Kosten bedragen ongeveer f650 per jaar.

De Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering der Pharmacie (KNMP) beschikt over een bestand met werkadressen van apotheken op postcodeniveau. We hebben de beschikking gekregen over een bestand op papier zonder namen en straten. Kosten f150 per jaar.

Armoedemonitor 1997

Het SCP heeft de ruimtelijke concentratie van armoede in kaart gebracht, door de 100 armste viercijferige postcodegebieden volgens twee maatstaven in een tabel op te nemen. Per postcodegebied is aangegeven hoe groot het percentage huishoudens is onder respectievelijk de 14.000- en 16.000-gulden-grens. Verder bevat de monitor een model met de determinanten van armoede op postcodeniveau, en de uitkomsten van het model. Deze gegevens zijn gepubliceerd en dus openbaar toegankelijk.

BPS

BPS is één van de bedrijfsprocessystemen die door de politie worden gebruikt (zie ook MULTIPOL). BPS is het meest gebruikte systeem (ongeveer 20 van de 25 regio's).

In dit systeem worden incidenten opgeslagen. Het betreft dus meer dan alleen aangiften. Ook overlast van personen en omstandigheden wordt in dit systeem opgenomen.

Na een officieel verzoek begeleid door een opdrachtbrief etc., maakt het onderhoudsteam een programma dat de door ons gewenste gegevens uit het BPS kan halen. Zij kunnen zorg dragen voor de ontwikkeling van dit programma, de distributie hiervan naar de regio's en het leveren van de data aan ons bureau. Dit volledige traject (overleg m.b.t. ontwikkeling programma, ontwikkeling van programma, distributie, etc.) zou ongeveer twee maanden kosten (schatting zonder rechten). Dit betekent een zeer beperkte belasting van de politieregio's en een matige belasting voor het onderhoudsteam (zij hebben dit al vaker gedaan, ook voor DSP). De kosten met betrekking tot het werk van het onderhoudsteam zijn ongeveer f 1.400,- per dag. Op basis van voorgaande opdrachten worden de totale kosten geschat op f 10.000,-. Op basis van een officieel verzoek kan een offerte worden uitgebracht.

N.B. Het onderhoudsteam werkt alleen in opdracht van BiZa, opdrachtverstrekking moet dus lopen via de heer F. Vlek.

MULTIPOL

MULTIPOL is een bedrijfsprocessysteem dat door een aantal regio's wordt gebruikt (bijvoorbeeld Rotterdam-Rijnmond). Dit systeem bevat vergelijkbare informatie met BPS (zie boven).

Volgens mijn contacten in Rotterdam (er is geen landelijk team meer) bevat MULTIPOL *niet* standaard postcodes. Echter, Rotterdam-Rijnmond kan de cijfers die wij zoeken *wel* aanleveren doordat via een "houtje-touwtje"-oplossing de gegevens toch te koppelen zijn aan de viercijferige postcodegebieden. Doordat dit een buitengewone oplossing is, kan van te voren moeilijk ingeschat worden welke belasting dit vormt voor de regio. Het zou echter niet een ondoenlijke of al te veeleisende opgave moeten zijn. Over de kosten met betrekking tot de levering van deze gegevens kon op dit moment nog niets worden gezegd.

Mogelijk dat ook de andere twee regio's die nog met MULTIPOL werken (Flevoland en Limburg-Zuid) alsnog deze cijfers kunnen aanleveren, dit is echter niet waarschijnlijk.

Er worden ook nog andere bedrijfsprocessystemen gebruikt. Amsterdam-Amstelland gebruikt het systeem MAMA. Dit systeem zou de gewenste informatie *wel* moeten kunnen leveren. Haaglanden gebruikt het systeem GENESIS. Ook dit systeem bevat *wel* de gezochte informatie op postcodegebied. Ook voor deze systemen geldt dat de levering van de door ons gezochte gegevens een niet ondoenlijke of teveel eisende vraag zou moeten zijn.

Toestemming voor gebruik van de informatie uit deze politiesystemen moet komen van het ministerie van Binnenlandse Zaken (zie wet & besluit politieregisters). De heer F. Vlek van Binnenlandse Zaken is bereid om als bemiddelaar op te treden tussen DSP en het BPS-onderhoudsteam/de regio's en B&A/Intomart (zie Politie-monitor). De heer Vlek heeft geen principiële bezwaren tegen het gebruik van de gegevens op viercijferig postcode niveau, maar heeft wel onderzoekstechnische

bezwaren (te kleine steekproef per gebied waardoor de betrouwbaarheid in het geding komt).

Voor tijdige levering van alle gegevens uit de diverse systemen en overige relevante voorwaarden, moeten te zijner tijd afspraken worden gemaakt met: a) het BPS-onderhoudsteam en b) de systeembeheerders van de vijf regio's die werken met de drie overige systemen.

Politiemonitor

De politiemonitor is een landelijke, om de twee jaar herhaalde, bevolkingsenquête. Onderwerpen als buurtproblemen, onveiligheidsgevoelens, slachtofferschap en aangiftegedrag, politiecontacten, etc. komen daarbij aan de orde.

De steekproef wordt getrokken aan de hand van postcodes. De beschikbare informatie over slachtofferschap van concrete criminaliteit en angstgevoelens kan derhalve makkelijk op viercijferige postcodegebieden worden gegenereerd.

De steekproef verschilt per politiedistrict en per politiebasiseenheid. B&A/Intomart hanteren een minimum van tussen de 400 en 800 personen per district en ± 175 personen per basiseenheid. Grof geschat levert dit waarschijnlijk rond de 50 à 75 personen per viercijferig postcodegebied op. Het is echter mogelijk dat hierin nogal wat variatie zit. Indien de aantallen respondenten per viercijferig postcodegebied te klein blijken, zou het mogelijk zijn om deze informatie alleen gekoppeld aan het wijktype te presenteren. Voor wijken waar aan een minimum aantal respondenten wordt voldaan, zouden de betreffende gegevens per viercijferig postcodegebied gepresenteerd kunnen worden, voor de andere wijken niet. Deze landelijke monitor wordt uitgevoerd in opdracht van BiZa, zij zijn dan ook de eigenaar van de bestanden. Ook hier zou de heer Vlek als bemiddelaar kunnen optreden. Er is nog geen offerte aangevraagd bij B&A/Intomart.

Het Woningbehoefte Onderzoek 1993-1994

Het meest recente Woningbehoefte Onderzoek (WBO), dat in opdracht van het Ministerie van VROM door het Centraal Bureau voor de Statistiek wordt uitgevoerd, kent een uitgebreid vragenblok naar allerlei aspecten van de woonomgeving. Bovendien bevat het, evenals vorige versies, veel informatie over de woning en het huishouden van de onderzochte bewoners. Het schaalniveau is dat van individuele huishouden/woning, maar door aggregatie naar viercijferige postcode kunnen gegevens op wijkniveau worden verkregen. De steekproefgrootte is gemiddeld 25 waarnemingen per viercijferige postcode. Hierdoor mogen de WBO-gegevens niet op individueel wijkniveau worden gebruikt. Dit betekent dat het WBO op dit moment alleen gebruikt kan worden als referentiekader op gemeente- of wijktypeniveau. Mogelijk zal het WBO in de toekomst wel gebruikt kunnen worden voor een aantal wijken in gemeenten waar aan 'oversampling' zal worden gedaan.

ISEO-monitor

Deze monitor bevat (gepubliceerde en dus openbaar toegankelijke) gegevens op gemeenteniveau en soms op (CBS)wijkniveau, voor de gemeenten die meedoen

aan het Grote Stedenbeleid (in 1995 15 steden, in 1996 19 steden). Er worden geen gegevens op postcodegebied verzameld. De gegevens uit deze monitor zijn dus uitsluitend als referentiekader te gebruiken, voor een beperkt aantal steden. In februari/maart 1998 verschijnt het Jaarboek 1997 Grote-Stedenbeleid, waarin onder andere over de stand van zaken met betrekking tot bevolking, werk, onderwijs, voorzieningen in 25 gemeenten wordt gerapporteerd.

GSB-monitor

Een bevolkingsonderzoek naar onder andere de leefbaarheid en veiligheid onder 35.000 huishoudens in 19 grote steden. Het is onduidelijk of er voldoende waarnemingen per viercijferig postcodegebied zijn om de gegevens op wijkniveau te gebruiken. Mogelijk kunnen de gegevens alleen als referentiekader worden gebruikt.

Conclusie

In onderstaande tabel zijn de gegevens over de verschillende bronnen samengevat en is per bron aangegeven hoe de score is qua belang, beschikbaarheid, betrouwbaarheid en betaalbaarheid.

Bronnen	aard bron	belang	beschikbaar	betrouwbaar	betaalbaar
<i>op 4 cijferig post-code-niveau:</i>					
RIO	inkomen	++	1994	++	++
kerncijfers	bevolkingssamenstelling, aantal woningen en auto's	++	1994/95	++	?
GMP	woningvoorraad, opleidingsniveau	++	1991/94	-	--
Woningstatistiek	nieuwbouw	+	1984/90	+/-	?
Bodemstatistiek	openlucht voorzieningen	+	1989	+/-	++
LISA	arbeidsplaatsen	++	1996	+	--
CFI	scholen	++	199(?)	+	?
D&P	winkels en bereikbaarheid	++	1997	++	--
RPD	bereikbaarheid en voorzieningen	+	1989/93/94	+/-	++
SCP	armoede	+	1997	+	++
NMT	medische voorzieningen	+	1997	++	+
KNMP	medische voorzieningen	+	1997	++	+
BPS/Multipol	aangiften en overlast	++	1997	+	-
Politie-monitor	criminaliteit en veiligheid	++	1996	+	?
<i>referentie:</i>					
WBO	zeer divers	+	1993/94	+	++
ISEO	zeer divers	+	1994/95/96	+	++
GSB-monitor	leefbaarheid en veiligheid	+/-	1996	+	?

Bevolkingssamenstelling

Bruikbare gegevens op 4-cijferig postcodeniveau:	Bron:			Periode:
aantal inwoners	kerncijfers 1995	vierpositie	postcodegebieden,	1994
aantal mannen	kerncijfers 1995	vierpositie	postcodegebieden,	1994
aantal vrouwen	kerncijfers 1995	vierpositie	postcodegebieden,	1994
leeftijdsopbouw	kerncijfers 1995	vierpositie	postcodegebieden,	1994
gemiddelde gezinsgrootte	kerncijfers 1995	vierpositie	postcodegebieden,	1994
% allochtonen	kerncijfers 1995	vierpositie	postcodegebieden,	1994
aandeel eenpersoonshuishoudens	RIO			1994
aandeel tweepersoonshuishoudens zonder kinderen	RIO			1994
aandeel tweepersoonshuishoudens met kinderen	RIO			1994
aandeel eenoudergezinnen	RIO			1994
gemiddeld inkomen eenpersoonshuishouden	RIO			1994
aandeel huishoudens hoofdbewoner <=24 jaar	RIO			1994
aandeel huishoudens hoofdbewoner 25-44 jaar	RIO			1994
aandeel huishoudens hoofdbewoner 45-65 jaar	RIO			1994
aandeel huishoudens hoofdbewoner >65 jaar	RIO			1994
gemiddeld inkomen tweepersoonshuishouden zonder kinderen	RIO			1994
gemiddeld inkomen tweepersoonshuishouden met kinderen	RIO			1994
aandeel huishoudens met inkomen uit loon	RIO			1994
aandeel huishoudens met inkomen uit winst (zelfstandige)	RIO			1994
aandeel huishoudens met inkomen uit AOW/aanv. Pensioen	RIO			1994
aandeel huishoudens met inkomen uit ov. uitkering	RIO			1994
gemiddeld besteedbaar inkomen per hoofd	RIO			1994
spreiding inkomensverdeling t.o.v. heel Nederland	RIO			1994
% inkomensontvangers met hoog inkomen	kerncijfers 1995	vierpositie	postcodegebieden,	1994
% inkomensontvangers met laag inkomen	kerncijfers 1995	vierpositie	postcodegebieden,	1994
% inkomensontvangers met uitkering	kerncijfers 1995	vierpositie	postcodegebieden,	1994
gemiddeld inkomen	kerncijfers	vierpositie	postcodegebieden,	1994

	1995	
% huishoudens onder f14.000 grens	SCP	1997
% huishoudens onder f16.000 grens	SCP	1997
opleidingsniveau	WMD 1995/GMP	1991 en 1994
Referentiegegevens (niveau):		
inkomensniveau (gemeente/ wijktype)	WBO	1993-1994
aandeel hoger opgeleiden (gemeente/ wijktype)	WBO	1993-1994
aandeel buitenlanders (gemeente/ wijktype)	WBO	1993-1994
opleidingsniveau (gemeente)	ISEO	1992-1996
aandeel eenoudergezinnen (gemeente)	ISEO	1996

Woningvoorraad

Bruikbare gegevens op 4-cijferig postcodeniveau:	Bron:	Periode:
aantal woningen	kerncijfers vierpositie postcodegebieden, 1995	1994
gemiddelde huurprijs	WMD 1995/GMP	1991 en 1994
gemiddelde koopprijs	WMD 1995/GMP	1991 en 1994
gemiddelde aantal kamers	WMD 1995/GMP	1991 en 1994
aandeel gerenoveerde woningen	WMD 1995/GMP	1991 en 1994
aandeel rijtjeswoningen	WMD 1995/GMP	1991 en 1994
aandeel etagewoningen	WMD 1995/GMP	1991 en 1994
aandeel tweekappers en vrijstaande woningen	WMD 1995/GMP	1991 en 1994
aandeel lage flats (tot 4 verdiepingen)	WMD 1995/GMP	1991 en 1994
aandeel hoge flats (4 of meer verdiepingen)	WMD 1995/GMP	1991 en 1994
aandeel herenhuizen, grachtenpanden	WMD 1995/GMP	1991 en 1994
aandeel goedkope huurwoningen	WMD 1995/GMP	1991 en 1994
aandeel zelfstandige bejaardenwoningen	WMD 1995/GMP	1991 en 1994
aandeel nieuwbouw in '84-'90	WMD 1995/CBS woningstatistiek	1984-1994
aandeel onttrekkingen in '84-'90	WMD 1995/CBS woningstatistiek	1984-1994
Referentiegegevens (niveau):		
aandeel eengezinswoningen (wijktype)	WBO	1993-1994
gemiddelde oppervlakte woonkamer (wijktype)	WBO	1993-1994
aandeel woningen met ligbad (wijktype)	WBO	1993-1994
aandeel woningen met CV (wijktype)	WBO	1993-1994
gemiddelde aantal isolatievoorzieningen (wijktype)	WBO	1993-1994
gemiddelde mate van geschiktheid woning voor bewoner (wijktype)	WBO	1993-1994
aandeel ingrijpend verbeterd sinds 1984 (wijktype)	WBO	1993-1994

verhouding huur/koopwoningen (wijktype)	WBO	1993-1994
bouwperiode buurt (wijktype)	WBO	1993-1994
tevredenheid met woning (wijktype)	WBO	1993-1994
verhuisplannen (wijktype)	WBO	1993-1994
gewenste woonsituatie (wijktype)	WBO	1993-1994
aandeel huur/koop (gemeente)	CBS	?

Ligging en bereikbaarheid van de wijk

Bruikbare gegevens op 4-cijferig postcodeniveau:

	Bron:	Periode:
afstand tot halte openbaar vervoer	WMD 1995/bewerking RPD	1994
afstand tot NS-station en snelwegen	WMD 1995/bewerking RPD	1994
afstand wijk tot centrum woonplaats	WMD 1995/bewerking RPD	1994
afstand tot lager onderwijs	D&P Onderzoek en Advies	1997
afstand tot dagelijkse winkels	D&P Onderzoek en Advies	1997
aantal personenauto's	kerncijfers vierpositie postcodegebieden, 1995	1995

Referentiegegevens (niveau):

afstand tot centrum woonplaats (wijktype)	WBO	1993-1994
aanwezigheid haltes openbaar vervoer (wijktype)	WBO	1993-1994

Werk

Bruikbare gegevens op 4-cijferig postcodeniveau:

	Bron:	Periode:
hoeveelheid werkgelegenheid	LISA	1996
soort werkgelegenheid	LISA	1996
soort bedrijven	LISA	1996
aantal bedrijven	LISA	1996
aandeel bedrijfoppervlak	LISA	1996
verhouding bedrijven/huishoudens	LISA	1996
aantal werknemers	LISA	1996

Referentiegegevens (niveau):

beroepsbevolking (gemeente)	ISEO	1996
werklozen (gemeente)	ISEO	1996
niet-werkende werkzoekenden (gemeente)	ISEO	1996

Scholen

Bruikbare gegevens op 4-cijferig postcodeniveau:	Bron:	Periode:
aantal basisscholen (op aantal huishoudens)	CFI	199?
aantal leerlingen op basisschool	CFI	199?
Vorgezet onderwijs (op aantal huishoudens)	CFI	199?
aantal leerlingen op voorgezet onderwijs	CFI	199?
hoger onderwijs (op aantal huishoudens)	CFI	199?
aantal leerlingen op hoger onderwijs	CFI	199?
Referentiegegevens (niveau):		
(ongediplomeerde) uitstroom naar schoolsoort (gemeente)	ISEO	1994-1995

Voorzieningenniveau

Bruikbare gegevens op 4-cijferig postcodeniveau:	Bron:	Periode:
intramurale medische voorzieningen	WMD 1995/RPD/bewerking AB Onderzoek	1993
intramurale maatschappelijke voorzieningen	WMD 1995/RPD/bewerking AB Onderzoek	1993
overdekte recreatieve voorzieningen	WMD 1995/RPD/bewerking AB Onderzoek	1993
openlucht recreatieve voorzieningen	WMD 1995/CBS Bodemstatistiek/bewerking RPD	1989
groenvoorzieningen	WMD 1995/CBS Bodemstatistiek/bewerking RPD	1989
winkels naar soort	D&P Onderzoek en Advies	1997
winkels naar oppervlak	D&P Onderzoek en Advies	1997
tandartsen	NMT	1997
apotheken	KNMP	1997
Referentiegegevens (niveau):		
winkels (food en non-food) (gemeente)	ISEO	1996
huisartsen (gemeente)	ISEO	1996
clubhuizen/buurthuizen/wijkcenta/jongerencentra (gemeente)	ISEO	1996
kinderdagverblijven (wijktype)	WBO	1993-1994
groenvoorzieningen (wijktype)	WBO	1993-1994
speelgelegenheid (wijktype)	WBO	1993-1994

Criminaliteit en veiligheid

vandalisme	BPS/etc. & Politiemonitor	1997/1996
brand	BPS/etc.	1997
autoinbraak	Politiemonitor	1996
autovernieling	Politiemonitor	1996
autodiefstal	Politiemonitor	1996
fietsendiefstal	Politiemonitor	1996
inbraak in woning	Politiemonitor	1996
vernieling aan huis/tuin	Politiemonitor	1996
beroving	Politiemonitor	1996
percentage "Voelt zich wel eens onveilig"	Politiemonitor	1996
percentage "Mijdt bepaalde plekken in eigen woonplaats"	Politiemonitor	1996
percentage "Doet 's avonds of 's nachts de deur niet meer open"	Politiemonitor	1996
aantal daders	BPS/etc.	1997
percentage jongere daders	BPS/etc.	1997
mate van overlast door jeugd	BPS/etc. & Politiemonitor	1997/1996
percentage 20-24 jaar met voltooide MAVO of hoger	Politiemonitor	1996
percentage werkzoekenden jonger dan 23	Politiemonitor	1996
mate van (overlast van) prostitutie in wijk	BPS/etc.	1997

Bijlage 2 Marktverkenning en expertmeeting

1 Opdracht en aanpak

Het samenwerkingsverband RIGO-DSP heeft in het voorjaar van 1997 opdracht gekregen van het ministerie van VROM om de behoefte te peilen bij gemeenten en woningcorporaties aan een ondersteuningsinstrument bij de opzet en uitvoering van wijkanalyses.

Dit omdat de opdrachtgever veronderstelt dat betrokken partijen moeilijkheden ondervinden bij de wijkanalyse, en een ondersteuningsinstrument deze moeilijkheden kan helpen ondervangen.

Om de behoefte aan zo'n instrument te peilen, zijn de volgende interviews gehouden.

Gemeenten:

- Gemeente Leeuwarden, mw. Coby van de Meer, Dienst Stadsontwikkeling, Afdeling Wijkmanagement
- Gemeente Enschede, dhr. Andre Spierings Concernstaf Gemeente Enschede
- Gemeente Maastricht, dhr. Jean de Klerk, afdeling Sociale Zaken, Coördinatie Grote Stedenbeleid en dhr. Timmermans, Bestuur Management Ondersteuning
- Gemeente Dordrecht, mw. Thea van Biemen, Afdeling Wijkontwikkeling
- Gemeente Eindhoven, dhr. Nuiten, stadsontwikkeling, coördinator GSB
- Gemeente Den Bosch, dhr. H. Ridderbeks
- Gemeente Helmond, dhr. C. Elich
- Gemeente Utrecht, dhr. P. Bertholet, Dienst Wijkbeheer en Stadsvernieuwing, en mw. M. van der Horst, Wijkbureau Overvecht

Corporaties:

- Woningbedrijf Vlaardingen, mw. Nienke Sterenberg
- Archipel Woningstichting Arnhem, dhr. R. Dekker, hoofd woondienst
- SAVO, Zwolle, dhr. Bart van 't Land, stafmedewerker marketing
- Woningstichting Inter Pares, Schoonebeek/Emmen, dhr. M.M. Timmerman, hoofd woondiensten
- Gezamenlijke Corporaties Groningen, mw. José van Schie, beleidsmedewerker

- Woningstichting SSW, Den Bosch, dhr. P. Leenders
- Woningbouwvereniging Het Oosten, Amsterdam, mw. L. van Dieren

De informatie uit de interviews is aangevuld met materiaal uit literatuur die ons door geïnterviewden werd aangereikt of die wij op andere wijze op het spoor kwamen. Een overzicht van relevante literatuur is opgenomen in paragraaf 9 van dit verslag.

2 Ervaringen met wijkontwikkeling en wijkanalyse

In alle geïnterviewde gemeenten is men momenteel bezig met het opzetten van wijkplannen en/of wijkontwikkelingsplannen. Het Grote Steden Beleid (GSB) en de Herstructureringsregeling van VROM hebben hieraan een impuls gegeven, aangezien op basis van een goed onderbouwd plan een subsidie verkregen kan worden.

In een aantal gemeenten betekende dit het voortzetten van een al langer bestaande systematiek (Enschede, Maastricht, Dordrecht), die meestal stamt uit tijd van buurtbeheer en/of sociale vernieuwing.

Een bijzondere positie vervult Utrecht, dat al over een drieluik van planfiguren beschikte voor het GSB was uitgevonden:

- *Wijkperspectief*: een algemeen strategisch verhaal over hoe partijen willen dat de wijk er over 15 jaar uitziet;
- *Wijkplan*: uitwerking van het wijkperspectief voor de *korte* termijn (planningshorizon: 5 jaar);
- *Wijkontwikkelingsplan*: uitwerking van het wijkperspectief voor de *lange* termijn (planningshorizon: 15 jaar).

In enkele andere gemeenten is men echter pas recentelijk aan de slag gegaan met wijkanalyse en wijkontwikkeling. Dat geldt bijvoorbeeld voor Arnhem, Leeuwarden (initiatief gemeente), Vlaardingen, Zwolle (initiatief corporatie).

In Emmen/Schoonebeek werkt Inter Pares wel met een wijkgerichte aanpak, maar het schaalniveau is hier zo klein, dat een uitgebreide kwantitatieve analyse overbodig wordt geacht. Door middel van enquêtes wordt direct aan de bewoners gevraagd wat hun oordeel over woning en woonomgeving is, en dat telt het zwaarst in een (te) ruime woningmarkt.

Draagvlak

Als belang van een goede analysefase zien bijna alle geïnterviewden, naast de onderbouwingsfunctie voor beleidskeuzen, ook de versterking van het draagvlak om in de wijk aan de slag te gaan met maatregelen. Geïnterviewden achten het van belang dat alle betrokken partijen een gemeenschappelijk uitgangspunt hebben. Dat is noodzakelijk als er harde afspraken gemaakt moeten worden tussen corporaties en gemeenten, bijvoorbeeld over herstructurering (Dordrecht).

Geïnterviewden achten een gemeenschappelijk opgezette en uitgevoerde analyse daartoe bij uitstek het geschikte moment en het geschikte instrument. Er is slechts één uitzondering, de gemeente Helmond: "De ideologische tegenstellingen zijn hier te groot, dat los je met een gemeenschappelijke analyse niet op. Sommige corporaties willen daar bewust niet aan meedoen, omdat ze de Herstructureringsregeling een heel verkeerd uitgangspunt vinden; die vinden eenzijdig opgebouwde wijken juist prima".

Een groot deel van de geïnterviewden onderstreept het belang van het betrekken van bewoners in de planontwikkeling, ook al in de analysefase ("Al zijn ze merendeels aartsconservatief en zien ze niet graag iets veranderen in hun wijk").

In verschillende gemeenten is de inbreng van bewoners en andere partijen in de analysefase reeds georganiseerd. In Arnhem werkt men bijvoorbeeld met wijkpanels (vaste interviewpersonen) en met wijkbeheer-platforms. In Emmen/Schoonebeek telt de bewonersenquête het zwaarst in de analyse, en ook in Enschede is sprake van een actieve inbreng van burgers en andere partijen. In Groningen en Amsterdam wordt geconstateerd dat de analyse het draagvlak bij de gemeenschappelijke acties van corporaties heeft vergroot. ("De analyse heeft hier zeven corporaties bij elkaar gebracht. Geleidelijk aan begonnen partijen in te zien dat er een probleem was, dat zij deel aan dat probleem hadden, dat het probleem geanalyseerd moest worden en dat zij daaraan een bijdrage konden leveren.")

Ook de samenwerking tussen corporaties en gemeente wordt aangemoedigd door samen op te trekken in de analysefase. Wanneer een corporatie complexgewijs blijft denken en niet (samen met anderen) wijksgewijs, is de kans op een afdoende oplossing, gebaseerd op een goede analyse, veel kleiner dan wanneer de sprong naar een hoger schaalniveau van denken en werken wel (en samen met anderen) wordt gemaakt. ("Het stomme is dat we als corporaties nog steeds niet erkennen dat we onze blik moeten verruimen, en dat je meer bereikt met een bundeling van krachten.")

3 Verzamelde gegevens

Meestal wordt er een behoorlijke hoeveelheid data verzameld voor de wijkanalyse. Het betreft altijd een breed scala aan gegevens:

- demografische gegevens;
- vastgoedgegevens;
- (steden-)bouwkundige aspecten;
- functionele aspecten (voorzieningenniveau);
- sociaal-economische aspecten (inkomens, werkgelegenheid);
- sociaal-culturele aspecten (leefbaarheid, scholing);
- (waar van toepassing:) cultuur-historische aspecten.

Als bronnen voor deze cijfers staan ter beschikking: CBS-cijfers (inkomen, huishoudens), gemeentelijke cijfers (bevolking, huishoudens, werkloosheid, voorzieningen, welzijnswerk), politiecijfers (veiligheid), de gemeentelijke woningcartotheek (vastgoedgegevens), cijfers van corporaties (mutatie, doorstroming). Men komt vaak een heel eind met bestaand materiaal. Soms ziet men zich genoodzaakt om nieuw materiaal te verzamelen. Dan wordt een aparte enquête gehouden over bijvoorbeeld woonsatisfactie en verhuishwensen. Daarin zijn ook vragen te stellen over gebruik en waardering van de openbare ruimte ("want dat is te vinden in geen enkel bestand").

Gemeenten blijken al veel te werken met de GSB-monitor. Die bevat een vaste lijst van 'kern-indicatoren' voor werkgelegenheid, scholing en veiligheid. De Politie-monitor vult daarbinnen het onderdeel 'veiligheid' in. Als groot voordeel van de monitorsystematiek ziet men dat op den duur trends meetbaar gemaakt kunnen worden, en dat er vergelijkingen tussen wijken mogelijk zijn: je hebt nu een ijkpunt, n.l. het stedelijk gemiddelde.

Er valt een verschil op tussen GSB-wijkplannen resp. wijkontwikkelingsplannen waar het gaat om het type verzamelde gegevens. Bij wijkplannen ligt het accent op sociaal-culturele en sociaal-economische aspecten. Veiligheid, werkgelegenheid en scholing voeren de boventoon in de analyse.

Bij de wijkontwikkelingsplannen worden deze aspecten naar de achtergrond verdrongen en maken zij plaats voor vastgoedgegevens, (steden-)bouwkundige gegevens en woonwensen. Ook beperkt de analyse zich nooit tot probleemsignalering, maar worden meteen ook oplossingen verkend en vaak al globaal op haalbaarheid getoetst.

In het verschil in analyse herkent men het verschil in aanpak, die op de analyse volgt.

4 Obstakels bij de gegevensverzameling

Vaak wordt gesteld dat er eerder te veel dan te weinig gegevens zijn. Dat maakt de analyse een tijdrovende aangelegenheid of het leidt tot cijfers die misschien wel aardig zijn, maar geen relevantie hebben voor de partij in kwestie. Bijvoorbeeld: de corporatie heeft niet zoveel aan cijfers over bibliotheekbezoek (hoewel dat voor gemeente wel van belang kan zijn). In Maastricht is in een interne workshop expliciet aandacht besteed aan informatiebehoefte van beleidsmakers. De onderzoeksafdeling had als taak hier kritisch naar te kijken: "Kunst is om met zo weinig mogelijk gegevens een zo precies mogelijk beeld te geven."

Dat er een keur aan gegevens beschikbaar is, betekent ondertussen niet dat men geen obstakels tegenkomt op de analyse-weg. Vaker dan één keer gemelde obstakels waren:

- wijkgrenzen worden door verschillende instanties die gegevens bijhouden niet op elkaar afgestemd;
- definities van begrippen (bijvoorbeeld werkeloosheid) worden niet eenduidig gehanteerd;
- bestandsvervuiling of -veroudering (matige betrouwbaarheid van gegevens, dit bemoeilijkt de interpretatie);
- gegevens niet beschikbaar wegens privacywetgeving (geen analyse van huishoudensgrootte op woning- en complexniveau mogelijk, geen scheefheidsanalyse mogelijk omdat inkomensgegevens niet per individueel adres mogen worden verstrekt).

5 Gebruikte hulpmiddelen

Er wordt weinig gebruik gemaakt van standaardinstrumenten of modellen. Het meest gegeven antwoord op deze vraag was: "een extern bureau inschakelen". Daarnaast zeggen veel gemeenten over een eigen, zeer kundige onderzoeksafdeling te beschikken die geheel verantwoordelijk gemaakt wordt voor de analyse en die alle voorkomende problemen oplost (Utrecht, Maastricht, Dordrecht, Helmond). Kortom: betrokken partijen besteden een deel van het analysewerk uit. Desondanks doet men in alle gevallen ook nog dingen zelf: meebeslissen in de keuze welke gegevens verzameld worden, een deel van de gegevens uit eigen bestanden aanleveren, meedenken in de vertaalslag van analyse naar beleid.

Daarbij maakt men gebruik van de volgende hulpmiddelen:

- GSB-monitor (instrumentbeschrijving, zie ook paragraaf 9);
- LENS-methode, voor het verzamelen van sociaal-culturele gegevens (Den Bosch);
- Geografische Informatie Systemen, met name voor vastgoedgegevens (Amsterdam, Utrecht);
- Werkboek Oplossingen (Amsterdam, Stedelijke Woningdienst).

De eerste twee instrumenten bedienen de analyse voor plannen met een korte planningshorizon (5 jaar), de laatste twee instrumenten zijn vooral bruikbaar bij Herstructurering, de lange planningshorizon dus (15 jaar).

Bij de GIS-instrumenten gaat het om 'reken- en teken'-programma's, d.w.z. programma's die direct de kosten- en opbrengstenconsequenties kunnen doorrekenen van bepaalde herstructureringsmaatregelen, en die ook laten zien wat er met de waarde van je vastgoed gebeurt als je niets doet. Die koppeling met financiële gegevens werkt volgens de betreffende geïnterviewden bij uitstek gunstig voor het draagvlak ("Het brengt bij onwillige corporaties een schrikeffect teweeg als ze geconfronteerd worden met de gevolgen van niets doen" ... "Bewoners trekken hun voorstellen meteen in als ze zien dat ze financieel niet haalbaar zijn, je zit dan niet nodeloos energie te steken in de ontwikkeling van een plan dat later om financiële redenen toch weer van tafel gaat").

Sommige geïnterviewden merken op dat de instrumenten niet zijn ontworpen voor gebruik op wijkniveau. Voorraadanalyse-instrumenten bijvoorbeeld die bij veel corporaties in gebruik zijn, maken alleen uitspraken op complexniveau mogelijk, niet op wijkniveau. Ze kijken eerder naar samenhang van vastgoed- en bewonersgegevens binnen het eigen bezit dan naar samenhang binnen de wijk.

6 Behoeftte raamwerk wijkanalyse

De reacties op de vraag of er behoefte is aan een nieuw instrument voor wijkanalyse leveren een wisselend beeld op. De reacties lopen uiteen van grote instemming ("Sluit precies aan bij mijn behoefte") tot scepsis over de toegevoegde waarde van het instrument. De twijfel over de behoefte aan het instrument wordt vooral geuit door gemeenten (maar ook corporaties, bijvoorbeeld in Groningen en Vlaardingen) die al werken met een eigen systeem van wijkanalyse. Hun houding is wel een geïnteresseerde, maar vooral om te bezien of het raamwerk aansluit bij hun eigen systeem en daar eventueel iets aan kan toevoegen of verbeteren. Men zal niet snel iets nieuws beginnen in plaats van de eigen systematiek.

Enthousiaste reacties komen vooral van gemeenten/corporaties die nog bezig zijn met de ontwikkeling van een informatiesysteem voor wijkanalyse (Leeuwarden, Zwolle, Arnhem, Eindhoven). Ook hier geldt echter meestal dat men al acties heeft ondernomen en hier op voort wil bouwen.

Het structurerende aspect van het raamwerk acht men nuttig ("Als kapstok en referentiekader lijkt het me wel nuttig; en wij werken zelf al veel met RIGO-typologie, dus dat sluit mooi aan"). Die kapstokfunctie is tweeledig:

- voorkomen dat men bepaalde zaken over het hoofd ziet (geïnterviewden erkennen dat het scala van relevante gegevens bij wijkanalyse zeer breed is, en de kans op vergeten van onderwerpen daardoor aanzienlijk is);
- besef doen groeien dat er al zo veel gehaald kan worden uit bestaand materiaal ("Men vergeet snel dat er al een heleboel informatie voorhanden is. Extra onderzoek is dan niet echt nodig").

Het aantal respondenten dat iets in het hulpmiddel ziet, groeit aanzienlijk wanneer het instrument in staat is om ook de samenwerking tussen partijen te stimuleren, d.w.z. wanneer het bijdraagt aan draagvlakvorming. Dat effect heeft het impliciet al wel enigszins: een goede, heldere diagnose bevordert bijvoorbeeld op zichzelf al de communicatie tussen verhuurders en bewoners.

Maar er zou volgens geïnterviewden nog méér uit te halen zijn, wanneer het instrument inzicht geeft in de mogelijke bijdrage van iedere partij aan de analyse en de aanpak, en wanneer het handvatten aanreikt voor de verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen de partijen. ("Het gaat erom dat je draagvlak creëert om mensen te bewegen méér te doen dan ze moeten doen").

Een andere belangrijke voorwaarde om van meerwaarde te mogen spreken is dat het raamwerk inzicht biedt in noodzakelijke *actualisering* van gegevens, d.w.z. aangeeft welke gegevens het meest verouderingsgevoelig zijn, hoe recent gegevens moeten zijn, en hoe de periodieke planning van standaard-onderzoek zoals CBS- en politie-enquêtes in elkaar zit.

Er is de geïnterviewden expliciet gevraagd of een nieuw instrument ook suggesties voor de *aanpak* moet bevatten. Het antwoord daarop is samen te vatten als: *prima, als het maar geen blauwdruk pretendeert te zijn*. Het instrument moet ruimte laten voor eigen inbreng, voor creativiteit. Maatregelen moeten dus hoogstens in algemene termen en abstract benoemd worden ("concepten, scenario's"). De reactie van veel geïnterviewden is dat er op het terrein van de aanpak al veel voorhanden is aan voorbeelden, werkboeken en modellen.

Wanneer men de reacties op de vraag naar suggesties voor aanpak vergelijkt met de ervaring in wijkontwikkeling, ontstaat de indruk dat hier sprake is van een samenhang. Personen die nog niet zo veel ervaring hebben met wijkontwikkeling geven meestal aan behoefte te hebben aan informatie over de mogelijke aanpak, personen met veel ervaring achten dat niet nodig. Althans niet voor de inhoudelijke kant van de aanpak, wel voor de procedurele kant. Een geïnterviewde signaleert dat het wettelijk kader (WRO/BRO) niet toegesneden is op de wijkaanpak ("Voor elke samenvoeging van woningen moet je twee vergunningen aanvragen, een bouwvergunning en een onttrekkingsvergunning; als het instrument tips geeft om dat soort rompslomp te omzeilen, zou dat een meerwaarde hebben"). Al met al is de conclusie dat de prioriteit binnen het instrument moet liggen bij de analyse, niet bij de aanpak.

7 Expertmeeting

De volgende personen willen meewerken aan een workshop en op de hoogte blijven van het project:

- Gemeente Leeuwarden, mw. Coby van de Meer, Dienst Stadsontwikkeling, Afdeling Wijkmanagement
- Gemeente Enschede, dhr. Andre Spierings Concernstaf Gemeente Enschede
- Gemeente Dordrecht, mw. Thea van Biemen, Afdeling Wijkontwikkeling
- Gemeente Eindhoven, dhr. Nuiten, coördinator GSB.
- Archipel Woningstichting Arnhem, dhr. R. Dekker, hoofd woondienst
- SAVO, Zwolle, dhr. Bart van 't Land, stafmedewerker marketing
- Woningstichting Inter Pares, Schoonebeek/Emmen , dhr. M.M. Timmerman, hoofd woondiensten
- Gezamenlijke Corporaties Groningen, mw. José van Schie, beleidsmedewerker
- Gemeente Utrecht, mevrouw Van der Horst
- Gemeente Utrecht, de heer Bertholet
- Gemeente Den Bosch, de heer Ridderbeks
- Woningstichting SSW , Den Bosch

8 Conclusies en aandachtspunten

Er is zeer zeker behoefte aan een nieuw instrument zoals dat tot nu toe uitgedacht is, maar dan moet de meerwaarde ten opzichte van de instrumenten die er al zijn en de activiteiten die al ondernomen worden, al uit de dummy blijken. Dat geldt met name voor gemeenten die reeds een of ander systeem van wijkanalyse hebben. Er moet ruimte zijn om het raamwerk aan te laten sluiten op deze systematieken. Dat geldt ook voor andere activiteiten, met name die ondernomen worden in het kader van het GSB.

Voor de kans van slagen is het belangrijk dat het raamwerk op korte termijn wordt aangeboden. Nu zijn in ieder geval verschillende gemeenten nog druk bezig met het opzetten van wijkanalyse-systemen en zijn corporaties zich aan het oriënteren, onder andere in verband met de herstructurering. Als ze eenmaal gekozen hebben voor een bepaalde systematiek, zijn ze minder geïnteresseerd in een nieuw instrument.

9 Geraadpleegde literatuur

- Verweij, Goezinne en Dijkstra, *Opmaat tot signalering, instrumentontwikkeling voor de monitor Grote Steden Beleid*, Erasmus Universiteit /ISEO, Rotterdam, 1995 (i.o.v. ministerie van Binnenlandse Zaken). In deze publicatie wordt de keuze beschreven van de indicatoren die de effecten van beleid meetbaar kunnen maken, voorzover het beleid op het gebied van werkgelegenheid, scholing en veiligheid betreft.

- Verweij, A.O., Goezinne, B., *Jaarboek 1995 Grote Stedenbeleid*, Erasmus Universiteit /ISEO, Rotterdam, 1996.

Het betreft een analyse van de negen grootste Nederlandse steden op de GSB-beleidsterreinen. Een deel van de gegevens is ook naar wijk uitgesplitst. De RIGO-typologie kan wellicht nader worden gespecificeerd op de GSB-beleidsterreinen.

- Idem, *Jaarboek 1996 Grote stedenbeleid*.
- Priemus, H., E. Kalle en R. Teule, *De stedelijke investeringsopgave, naar vitale ongedeelde en duurzame steden in Nederland*, Delftse Universitaire Pers, 1997. De analyses en beleidsvoorstellen in deze publicatie zijn mede gebaseerd op de wijkgegevens uit de RIGO-typologie.

- *Handreiking Zelfanalyse en Visitatie*, BNA groep, Den Haag, 1997.

De handreiking bestaat uit twee delen: zelfanalyse en visitatie. In het deel 'zelfanalyse' worden inhoud en structuur geschetst van de eigen beleidsevaluatie, met name van de procesmatige kant; hierin wordt ook aandacht gevraagd voor het bijtijds betrokken maken van strategische partners. In het deel 'visitatie' worden de criteria die de 'visitatie-commissie' aanlegt bij het doorlichten van de GSB-voortgang gespecificeerd. Onder deze criteria treft men onder meer aan: 'juiste problemdiagnose', 'meetbaarheid doelstellingen', 'samenhang beleidsinstrumenten met problemdiagnose' en ten slotte 'bijtijds draagvlak verwerven'. Deze criteria lagen tevens als uitgangspunt ten grondslag aan het uitgevoerde behoeftenonderzoek, waardoor conformiteit met GSB wordt bereikt.

- *Een tweede leven voor vroeg-na-oorlogse flats*, Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting / Stichting Bouw Research, Rotterdam, 1997. In deze brochure wordt het bestaan van een goed gefundeerd wijkontwikkelingsplan als één van de succesfactoren van wijkaanpak bestempeld.

Bijlage 3 Kostenindicatie

In dit onderzoek zijn de mogelijkheden voor een analyse-instrument voor wijkontwikkeling bekeken.

- Er is behoefte aan op lokaal niveau.
- De expertkennis bij het zetten van de stap van informatie naar kennis kunnen DSP en RIGO leveren.
- Relevante data zijn te verkrijgen uit diverse bronnen.

Blijft over de vraag of het te bekostigen is. Het willen uitbrengen van een cd-rom "Ontwikkelingen in wijken" is een flinke investering. Voordat tot het uitwerken van versie 1.0 kan worden besloten is het goed om stil te staan bij de kosten die eraan zijn verbonden. In deze bijlage willen we een indruk geven van die kosten en tenslotte van de eventuele opbrengsten.

Globale kostenraming

Het ramen van de kosten valt uiteen in een eenmalige investering en in het periodiek (jaarlijks of tweejaarlijks) actualiseren van de data en verbeteren van de structuur.

Aanvangs-investering

De kosten voor de versie 1.0 ramen wij globaal als volgt:

activiteiten	dagen
bestandsverwerving, -bewerking en -opbouw	60
uitwerken structuur en programmeren	70
toetsen en voorleggen aan testpanel	20

De kosten bestandsverwerving komen daar nog bij. Die kunnen, al naar gelang de keuze voor het al dan niet opnemen van enkele dure variabelen, oplopen tot f50.000,-

Periodieke investering

De kosten voor het up-daten van de informatie en het bijwerken van de zoekstructuur vallen lager uit. Wat blijft zijn de kosten van bestandsverwerving. De kosten voor programmeerwerk zijn lager.

Activiteiten	dagen
bestandsverwerving en bestandsopbouw	30
programmeren	20

Gerekend tegen een gemiddeld tarief van f 1.400 per dag ex. BTW komt de aanvangsinvestering dan uit op ongeveer f 250.000, de update op de helft daarvan.

Opbrengsten

De vraag is gesteld welke inkomsten tegenover deze investering staan. Dat is natuurlijk lastig te ramen.

Als de rolopvatting van de overheid op dit punt er een is van het stimuleren van een betere planvorming is het de vraag of het niet verstandig is om het hulpmiddel gratis ter beschikking te stellen. Dan worden de meeste potentiële gebruikers bereikt.

Als een bijdrage in de kosten wordt gevraagd is de vraag welke prijs gerekend moet worden. In principe zijn er zo'n 100 gemeenten en daarbinnen nog eens 250 organisaties die belangstelling zouden kunnen hebben voor de aanschaf. Een score van 25% bij een prijs van f 1.000,- zou een derde deel van de kosten dekken. De onrendabele kosten per gebruiker zijn dan overigens veel hoger dan wanneer het aan alle potentiële gebruikers ter beschikking wordt gesteld.